DAIMONUL LUI LUCIAN BLAGA

Geo SĂVULESCU[1]
ageos2007@yahoo.com

ABSTRACT

Each man has his Daimon, as Socrate had. Blaga had his Daimon too, the Daimon of the creativity, the Daimon of the genius.

KEYWORDS: Daimon, Socrates, Lucian Blaga (Goethe, Nietzsche, Aristotle, Kant).

I

Se ştie că Socrate avea un *Daimon*[2], numai al lui, cu acest *Daimon* avea lungi discuţii interioare. De aceea a întârziat la banchetul dat de Agaton.

La Socrate această comunicare avea un caracter particular aşa cum orice comunicare interioară are pentru fiecare om un astfel de caracter, care a fost notat în fugă de Platon. Când *Daimonul* său voia să-i spună ceva, Socrate se oprea, orice ar fi făcut şi oriunde era, chiar, cum este cazul în *Banchetul*, mergând pe o stradă împreună cu un prieten spre o întâlnire. El se oprea şi rămânea în această conversaţie interioară atât timp cît *Daimonul* o cerea. Aşa începe dialogul *Banchetul.*

„Socrate mergând cu Aristodem la banchetul lui Agaton ... Socrate însă, adâncit în gânduri, rămânea mereu în urmă. Eu îl tot aşteptam, până ce odată îmi dădu poruncă să-mi văd de drum înainte ...”

Ajuns la Agaton; „ - Băiete, strigă Agaton, nu sta pe gânduri şi adu-ne pe Socrate ....

[1] Dr., CRIFST – DLMFS.

[2] Voi folosi în acest text în loc de *demon*, care în limba română este similar diavolului, *daimon*, ca să subliniez că in textul meu (şi în cel scris de Blaga) *daimonul* nu este un demon, nu este diavolul, este altceva, este *inconştientul* nostru. Platon nu avea noţiunea de inconştient.

- ... un sclav apăru şi ne spuse că Socrate şedea retras, nemişcat, în poarta unei case vecine. Nu vrea să intre, deşi l-am rugat.
- Ciudat lucru ne spui, zise Agaton ....
- Iar Aristodem ...
- Ba nu, lăsaţi-l; acesta-i obiceiul lui.... Se retrage aşa uneori şi stă priponit te miri unde." [3]

Mai este un cuvânt al lui Agaton care poate avea un interes pentru noi înţelegându-l:

- „ Aici, aici, Socrate! Stai colea, lângă mine, să mă molipsesc şi eu cu ceva de la un înţelept, poate tocmai cu ceea ce ai descoperit cât ai stat în poarta casei vecine. Ai aflat desigur ce-ai dorit şi eşti acum stăpân pe acel gând; altminteri nici nu plecai poate de acolo."[4]

Să fie aici o aluzie că discuţia cu *Daimonul* este o discuţie cu propria ta fiinţă interioară? Este posibil. Atunci am putea înţelege de ce Augustin se referă, de mai multe ori, la omul nostru interior. Ar putea fi *Daimonul* lui Socrate propriul nostru om interior?

În orice caz, Socrate pare că era de părere că fiecare om are un *Daimon* al său, şi nu numai el, Socrate. În antichitatea elină mai găsim astfel de referiri şi la alţi autori.

Era acest *Daimon*, pentru Socrate, acest sfătuitor intern un fel de greier al lui Pinochio? În orice caz, Socrate ascultă de acest sfătuitor interior care-i putea oferi sfaturi înţelepte. După ce-l ascultă pe Agaton, Socrate va răspunde:

„ - ... ce bine ar fi, Agaton, dacă înţelepciunea ar avea darul să se scurgă, ori de câte ori ne atingem unii de alţii, de la cel ce are mai multă la cel cu mai puţină; să fie aşa, ca apa ce trece prin filtrul de lână, din vasul mai plin spre cel mai gol! Dacă înţelepciunea ar fi astfel, eu aş preţui acum mult faptul de-a sta lângă tine. Cred că în acest moment m-aş umple de multă şi frumoasă înţelepciune de la tine; cât priveşte aceea ce se află în mine, să

---

[3] Platon, *Dialoguri, După traducerile lui Cezar Papacostea, revizuite şi întregite cu două traduceri noi şi cu "Viaţa lui Platon" de Constantin Noica,* Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1968, pp. 246-247.

[4] *Op. cit.*, pp. 247 şi 248.

ştii, e una nevrednică şi şovăitoare ca un vis, pe când a ta străluceşte şi sporeşte ...”[5]

Poate tocmai un gânditor, care are atâtea de rezolvat în mintea lui şi uneori gândurile care dau buzna par foarte încâlcite, are nevoie de un astfel de sfătuitor interior care să-l ajute, să-şi mai pună puţină ordine în mintea sa *nevrednică* şi *şovăitoare,* cum scrie Platon.

Din antichitate către noi acest *Daimon*, aşa cum s-a întâmplat şi cu *purtătorul de lumină* care este Luceafărul, ambele au trecut spre un simbolism al răului, al diavolescului. Toate acestea s-au întâmplat şi cu ajutorul creştinismului care are nevoie de un iad şi de un drac ca un echilibru al raiului şi al lui Dumnezeu. Este adevărat, creştinismul ne-a oferit prezenţa unui înger personal care să păzească somnul la căpătâiul fiecărui copil (care seamănă cu *daimonul* antichităţii). Pare că adulţii nu mai au nevoie de un astfel de înger personal, în orice caz lumea îngerilor din creştinism are o prea mare asemănare cu lumea zeilor, mai mari sau mai mărunţi, ai antichităţii şi, probabil, de aceea, este susţinută mai palid de teologie. Poate tot de aceea îngerul personal nu mai are forţa *Daimonului* antichităţii.

Aici este vorba de un joc, cunoscut de când e lumea, un echilibru etic între bine şi rău. Este nevoia omului, această fiinţă ce posedă un liber arbitru, nevoia de a a-şi justifica acţiunile urâte, reprobabile, partea rea din om. Să subliniem că răul îl alege omul cu voinţa lui, nu îi este dat de nici-un înger căzut, de nici-un drac. Sunt de părerea Sfântului Augustin şi nu pot accepta să-mi justific faptele mele urâte, păcatele mele, şi Dumnezeu ştie că am destule, dând vina pe acest diavol. Am impresia că este o uşoară comoditate umană de a da vina acţiunilor tale pe altcineva, fie el un drac.

Omul este creat de Dumnezeu dar în amănunt el este o creaţie personală, el singur îşi modelează fiinţa lui. Fiecare din noi, prin educaţie şi prin frânele stilistice ale Matricei sale stilistice, a depins şi depinde numai de ceea ce hotărăşte el, de voinţa lui. De ce este nevoie să ne justificăm greşelile, păcatele, în loc să ni le asumăm? De ce să nu recunoaştem că omul este un amestec de bine şi de rău şi alegerea depinde numai de noi. Dacă este nevoie de o noţiune impersonală cu rol de universal, de un drac ca înger căzut, drac care întruchipează răul pe acest pământ, cu toate că această noţiune de rău are valoare numai legată de om – în lumea pietrelor, a apei, a

[5] *Op. cit*. p. 248.

plantelor, a insectelor şi a animalelor nu poate exista o astfel de noţiune fără prezenţa omului –, atunci să ni se spună că răul depinde numai de conştiinţa noastră, de voinţa noastră. Noi nu avem cum să fim influenţaţi, altfel, de o noţiune abstractă care nu are nici o realitate transcendentă aşa cum are noţiunea de Dumnezeu.

Dacă suntem conştienţi că numai noi purtăm toate consecinţele pentru tot ce am făcut, pentru tot ce facem, dacă ne putem asuma păcatele, greşelile ca şi faptele bune, nu ne va fi mai uşor să trăim? Şi dacă este nevoie, chiar să ne corectăm?

Astăzi, omul, creştinul – cum spune ţăranul nostru – nu mai are un astfel de sfătuitor al lui şi numai al lui, care să-l poată ajuta la fiecare pas, fizic, abstract sau spiritual, pe care-l face omul.

Pentru Blaga *Daimonul* exista şi-i aminteşte, parcă, de libertatea sa noţională ca şi de marea sa putere transcendentă din antichitate. Prin matricea stilistică el este un *transcendent care coboară* în lumea noastră pentru a veni întru ajutorul omului îngândurat, şi nu numai atât.

În revista *Societatea de mâine,* în care apare, în foileton, *Daimonion*-ul lui Blaga în 1930 (el apăruse în 1926), Blaga îşi afirmă, cu ajutorul lui Goethe, afinitatea sa spirituală cu antichitatea. El scrie:

„Faust tălmăceşte cunoscuta vestire din fruntea evangheliei lui Ioan: „ la început a fost cuvântul”, prin: „ la început a fost fapta”. Goethe a ţinut să caracterizeze divinitatea prin ceea ce e mai demn de ea: prin creaţie, prin productivitate, prin săvârşire şi faptă”.

Blaga a fost şi este (pentru cei ce-l citesc acum) goethean. Întreaga sa operă se află sub semnul, forjat de Goethe, al geniului creator. De aceea nu ne mai miră că împrumută *daimoniacul* tot ca un semn creator, ca un semn chiar al geniului uman şi aceasta cu toată lipsa, uneori, a strălucirii solare oferite de apolinicul lui Nietszche, rămânând numai într-o blândă lumină selenară care nu e lipsită de umbre.

II

Am să intru pe o altă potecă. Blaga, în filosofia sa, duce o luptă grea cu nevoia de a depăşi logicul aşa cum a fost el modelat în cultura europeană. De aceea îşi începe sistemul filosofic cu o disertaţie despre *Eonul dogmatic,* în care caută să înlocuiască ceea ce s-a pierdut cândva în antichitate printr-o nouă gândire, pe care-o numeşte dogmatică, şi-şi încheie sistemul său filosofic cu o cunoaştere *luciferică* – purtătorul de lumină a creativităţii. O cunoaştere pe care o învesteşte ca trecând în domeniul

iraţionalului, un iraţional care este, de fapt, o raţiune ce depăşeşte logicul acceptat, un iraţional a cărei sferă noţională îmbracă o nouă raţiune şi pe care logica „de şcoală" nu o poate urmări.

Vreau să vă întreb; cum se poate ca o cunoaştere să fie iraţională, acceptând ca sferă a noţiunii *ceea ce nu are raţiune,* când, pe de altă parte, Blaga construieşte pas cu pas raţionalitatea acestei cunoaşteri luciferice? Care cunoaştere nu este bine să poată fi oprită de nişte lanţuri *logice* ce nu se pot ridica la această înţelegere, la această înălţime.

Am depăşit rostul acestor pagini vorbind despre logică, dar am făcut-o deoarece *daimoniacul* a fost legat, în cultura noastră creştină, de iraţional. Este adevărat că uneori nu putem înţelege de ce omul preferă răul binelui, asta pentru că instinctele au un iraţional în ele, cu toate că ştie, sau măcar bănuieşte (omul), că răul se întoarce totdeauna de unde a plecat. Vrând şi trecând în faptă răul, te oferi lui fără de scăpare.

Pentru antici *Daimonul* avea un caracter de universal, peren, ce se putea realiza într-un individual. Fiind universal, se putea distribui la fiecare individual rămânând acelaşi universal neschimbat. Să încercăm o aplicaţie la sistemul filosofic al lui Lucian Blaga. Matricea stilistică este o intersecţie foarte complicată a categoriilor înţelegerii (*Verstand*), aşa cum le ştim de la Aristotel şi de la Kant, la care se asociază categoriile stilistice, ce reprezintă aportul original al lui Blaga. Categoriile înţelegerii sunt un universal pe care-l găsim la fiecare individ în parte, categoriile stilistice sunt şi ele un universal dar nu le găsim pe toate la toţi indivizii, aşa cum se întâmplă cu categoriile înţelegerii propuse de Kant. Ele, categoriile stilistice, se distribuie, şi ele, la toţi oamenii dar unele numai la anumite grupuri iar o mulţime se pot distribui numai la un grup restrâns de oameni, fiecare din ele, sau chiar la câte un individ. Poate că este greu de înţeles pentru că este foarte simplu.

Cu aceste categorii noi putem înţelege lumea ce ne înconjoară. Categoriile stilistice ne dau posibilitatea de a înţelege şi de ce putem avea, unii faţa de alţii, un alt punct de vedere în ceea ce cunoaştem. În plus, aceste categorii au şi o funcţie de frânare a cunoaşterii. Ce înseamnă aceasta? Este foarte simplu: Categoriile, fie ele ale înţelegerii sau cele stilistice, ne dau posibilitatea de a cunoaşte numai ceea ce ele ne pot transmite, ne pot permite, tu prin structura lor. Prin categorii (oricare din ele) nu putem cunoaşte altceva decât ştiu ele! Exemplu: dacă nu am avea categorii care să ne permită cunoaşterea girafei noi degeaba am vedea-o, pentru că neînţelegând-o nici n-o putem cunoaşte.

Structura acestei teorii a cunoaşterii este kantiană dar Kant nu s-a ocupat, probabil nu l-au interesat aceste frâne ale cunoaşterii, nu a fost interesat de această dublă funcţie a categoriilor înţelegerii, cunoaştere şi frână a cunoaşterii. Aceasta aduce ca noutate Blaga! şi poate de aceea el este, aşa cum ne spune Michael S. Jones în cartea sa „*Metafizica religiei. Lucian Blaga şi flosofia contemporană*[6], cel mai important filosof al secolului XX.

Să ne întoarcem la *Daimon* şi la Goethe. Blaga scrie în *Daimonion (*mi-am luat libertatea de a scrie *daimonion* mai sus*)*: „Dacă închegi într-un mic sistem (ceea ce am intenţionat noi aici) tot ce a spus Goethe despre creaţiile Demoniacului ajungi chiar la rezultatul că el vedea toate creaţiile ce nu se pot raţionaliza, ale culturii umane, izvorând din 'demonic'".

„Toate creaţiile ce nu se pot raţionaliza, ale culturii umane ..." este o afirmaţie pe care este nevoie s-o dezvăluim puţin. Este, oare, posibil să nu găsim rostul unor creaţii ale umanităţii? Este posibil ca să fie aruncate creaţii umane în iraţional? Dacă există măcar o singură parte valoroasă a unei creaţii umane căreia nu i s-a putut găsi un rost (a avea rost înseamnă a avea raţiune), atunci logica cu care s-a făcut căutarea are un defect, are o lipsă, chiar dacă pare o construcţie de neatins.

Asta a gândit Blaga scriindu-şi sistemul său filosofic, asta a gândit când a aruncat o primă undiţă în cunoaşterea dogmatică, asta a gândit construind *matricea stilistică* şi tot asta a gândit înţelegând *frânele transcendente* ale *cenzurii transcendente*, *frânele stilistice*. Blaga a simţit că ceva nu corespunde în logica de şcoală cu gândirea noastră. A învăţat matematici şi a înţeles că este un domeniu greu de explorat. A simţit, totuşi, că în calculul diferenţial ar putea fi o soluţie. În loc să construiască o logică, a construit o metafizică a unor diferenţiale divine. A pornit pe drumul pătrunderii în adâncime a gândirii şi a ajuns la *cunoaşterea luciferică,* la *cenzura transcendentă.*

Sigur că este, a fost, un drum lung, chiar dacă l-am schiţat în câteva cuvinte. Sistemul filosofic al lui Lucian Blaga are o profundă consistenţă internă. Este un palat al înţelepciunii. Faptul că singur şi-a asumat o iraţionalitate trebuie înţeles, aşa cum am spus mai sus, ca o altă sferă a noţiunii de iraţional folosită de el, o sferă noţională care cuprinde

[6] Michael S. Jones, *The Metaphysics of Religion: Lucian Blaga And Contemporary Philosophy,* Cranbury, Rosemont Publishing & Printing Corp., 2006.

nevoia de a depăşi logica de şcoală, nevoia de a înţelege altfel felul nostru de a gândi.

Cât priveşte *daimoniacul* ca ajutor al creativităţii: este evidentă rudenia cu *Daimonul* antichităţii care este bun şi înţelept, aşa cum apare la Socrate. Sigur că existau şi demonii care-i chinuiau pe oameni şi de care, Blaga, ţinea cont. Dar, după părerea mea, în perioada în care scria *Daimonologia* era chinuit, dacă chin se poate numi, mai mult de *daimonul* creativităţii pe care-l vedea ieşind deasupra tuturor eforturilor sale filosofice. Nu are legătură cu demonii scoşi din adâncuri de oamenii care, singuri, fac această alegere, demoni de care Blaga a fost chinuit din 1948 până în 1961, demoni asmuţiţi împotriva oamenilor de valoare din ţara noastă şi împotriva culturii.

Am să vă propun să folosim noţiunea antică de *Daimon* pentru acest sfătuitor bun şi să lăsăm demonii, aşa cum din păcate s-a încetăţenit, să-i bântuie numai pe cei care-i invocă – demonul întruchipare a răului nu poate avea existenţă decât şi numai pentru cel care-l cheamă. Aceşti demoni al răului au o mai mare putere asupra celor care, prin voinţa lor, aleg răul în locul binelui. De aceea să închinăm creativităţii, acestei creativităţi sub care omul există ca om, noţiunea de *daimon*.

O să mă întrebaţi: cine a fost sfătuitorul lui Blaga? Cine i-a condus gândirea? Cine i-a şoptit că noi gândim altfel decât spune logica? Blaga nu a putut avea decât un singur sfătuitor secret, acesta a fost *Daimonul* lui. Aşa cum Socrate a avut un *Daimon* şi Blaga a avut un *Daimon*. Dar nu numai Socrate şi Blaga au avut un *Daimon* al lor, fiecare dintre noi avem acest sfătuitor bun şi înţelept, mai înţelept decât oricine. Nu există demoni ai răului pe acest pământ dacă nu vrem să-i construim noi.

Bibliografie:

[1] Platon, *Dialoguri, După traducerile lui Cezar Papacostea, revizuite şi întregite cu două traduceri noi şi cu "Viaţa lui Platon" de Constantin Noica,* Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1968,

[2] Michael S. Jones, *The Metaphysics of Religion: Lucian Blaga And Contemporary Philosophy*, Cranbury, Rosemont Publishing & Printing Corp., 2006.